

PAMÁTCE

PRESIDENTA OSVOBODITELE

T·G·MASARYKA

PRVNÍHO VRCHNÍHO VELITELE

ČS. BRANNÉ MOCI

VOJENSKÝ ÚSTAV VĚDECKÝ

ZÁPIS PROF. DR. T. G. MASARYKA
DO PAMĚTNÍ KNIHY I. ČS. STŘELECKÉHO PLUKU M. J. HUSÍ
ZE DNE 20. SRPNA 1917

Válka je něco hrozného, nelidského, zejména tato válka. Ale není válka zlem největším — žít nečestně, být otrokem, zotročovat a mnohé jiné je horší. Válka je zlo, ale obrana je mravně přípustná a nutná; třebaže je nesnadné vymeziti přesně, kde začíná obrana a kde násilí. Máme v naší minulosti veliký příklad národní obrany — války husitské (Palacký!). V nich Žižka stal se vzorem vojína a zároveň dal výraz jedné stránce naší národní duše; po Žižkově a proti němu u Bratří máme vzor lidskosti a zároveň výraz druhé stránky naší národní bytosti. Jak sloučit v sobě Žižku a Chelčického? Jak sloučit ty dva prvky organicky? O tom zase přemýšlím, když se teď dívám na naše prvé československé vojsko. Čech svou zeměpisnou polohou a svým sousedem je nucen být udatným, je nucen být udatným uvědoměle — promyšlená udatnost, toť Žižka a Chelčický v každém z nás. Válka Čechovi a Slovákovi není účelem, jen prostředkem, zabezpečujícím naši národní samostatnost. Chceme, musíme býti samostatnými. Proto bojujeme na straně Spojenců, neboť oni proti německému pangermanismu prohlásili za cíl války samostatnost všech národů, i menších a malých. Bojujeme za samostatnost českého a slovenského národa, bojujeme za svobodu Evropy a lidstva. Člověčenstvo není nic nadnárodního, nýbrž je demokratickou organizací národů — národů uvědomělých, kulturních, jsme proto šťastni, že můžeme obětovat pro lidstvo a náš národ všechno, i naše životy a více — životy našich drahých doma... Šťěstí v té velké odpovědnosti.

*Profesor Dr. T. G. Masaryk řeční k I. čs. brigádě po vítězné bitvě u Zborova
v Bereznoje na Ukrajině 17. srpna 1917.*

*President T. G. Masaryk přihlíží k defilé čs. brigády v Darney ve Francii
8. prosince 1918.*

PROSLOV PRESIDENTA REPUBLIKY T. G. MASARYKA K ZÁSTUPCŮM ARMÁDY PŘI OSLAVÁCH PÁTÉHO VÝROČÍ SAMOSTATNOSTI DNE 28. ŘÍJNA 1923

Dnes po pěti letech je vhodný okamžik přehlédnout si vývoj naší armády a uvědomit si úkol pro její další organisaci a zdokonalení. Je souhlasné mínění znalců i veřejného mínění, že se naše vojsko konsoliduje a zdokonaluje. Souhlasím s tímto úsudkem. Nemohu se tu pouštět do technické stránky věci, povím jen několik slov k otázce o podstatě naší armády.

Naše armáda musí být vpravdě demokratická; tedy bude částí celého občanstva. Aby byla souladná, jednotná a celému občanstvu oddaná, musí to občanstvo, občanstvo celé, být jednotné, jedné mysli a zajedno v nazírání na hodnotu a úkoly naší republiky. Toho dosáhnout je především úkolem naší vnitřní politiky; vojenská správa tuto politiku vnitřní shody a jednoty bude ve svém oboru podporovat.

Je rozšířeno mínění, že stát vznikl z vojska a z války, a že tudíž jen ve vojsku má záruku svého trvání. Lze připustit, že v dávné minulosti, kdy téměř všechny státy vznikaly, silným, často snad i nejsilnějším státotvorným činitelem bylo vojsko a války. Avšak postupem doby funkce a podstata státu se měnila, a zejména můžeme konstatovat, že se státy pozvolna demokratisovaly a že tím právě také funkce a podstata vojska se měnila.

Náš stát, je pravda, vznikl z války a vznikl válkou; ale za svůj vlastní vznik děkuje svému a všech národů Evropy a světa odhodlání, překonat násilnictví, opírající se o starý militarism, osvobodit potlačené národy a upevnit a rozšířit tím demokracii. Ano, náš stát vznikl z války a válkou, ale vznikl z války obranné. A to jsme při hlavní věci. Naše armáda má být také vojskem obranným. Víím, že je ještě dost rozšířeno mínění, že vojsko má být stále odhodláno k útoku, že armáda nemůže být ani náležitě vojensky vychována a že nemůže počítat na vítězství, jestliže si napřed vytyčuje cíl pouze obranný. Pacifism prý demoralisuje každou armádu, a touha po míru a dokonce po míru trvajícím je utopii a utopii nebezpečnou, ba přímo hříšnou.

Připouštím tolik, že armáda opravdu demokratická a tudíž obranná předpokládá vyšší osobní a občanskou mravnost, zejména vyšší názory o tom, co je skutečná mužnost, chrabrost a udatnost. Je úkolem vojenské správy, demokratické vojsko v tomto vyšším duchu vychovávat a upevňovat. I de-

mokratický stát žádá po svém občanstvu a vojsku obětivost a odhodlání, když toho bude potřeba, obětovat i životy. Žádat od občanů obět života, žádat to od občanů uvědomělých a myslících, znamená právě to vyšší stadium osobní a občanské mravnosti.

Avšak vojenská správa sama nestačí na vybudování této vyšší mravnosti; celá výchova mládeže, celý směr života vůbec musí být prodchnut a řízen tímto duchem.

Vojenští kritikové světové války docházejí k souhlasnému poznání, že ve válce rozhoduje o úspěchu také mravní stav vojska, netoliko vedení a výcvik. Byl jsem toho mínění vždycky a podle něho usiloval jsem při organizaci našich legií právě o uvědomení a pochopení našich národních ideálů a v tomto přesvědčení odhodlal jsem se a pokládal jsem se za oprávněna žádat na legionářích obět života.

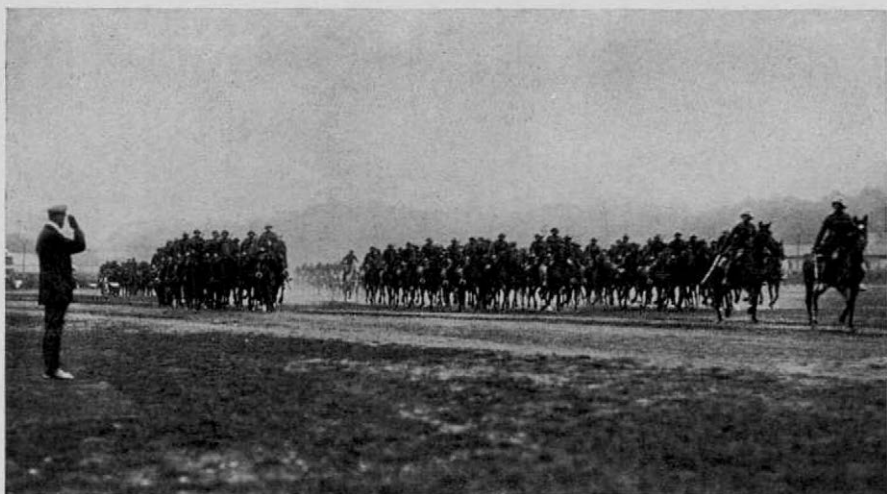
Řeklo se, že generálové, že důstojníci vyhrávají války; generálové a důstojníci je tedy také prohrávají. Jistě demokratická armáda jako demokracie vůbec má těžký problém ve výběru vůdců; to jest, na důstojnictvu spočívá velická odpovědnost za ducha armády a její mravní vlastnosti. Jako demokracie vůbec má potřebu vůdčí autority, tak také demokratické vojsko není možné bez uvědomělého uznání své vůdčí autority. Řekl jsem už nejednou, že demokratické armádě nestačí pasivní poslušnost a kázeň: kázeň armády demokratické musí vyplývat z přesvědčení a uvědomení všech.

Demokratická armáda je složena z občanů vzdělaných, z občanů myslících. Právě proto usiluje také naše vojenská správa, a právem, o vzdělání; o vzdělání všeobecné, ale také vojensky odborné.

Podle poučení, čerpaných ze světové války, musíme vojenské vzdělání a samostatnost rozhodování žádat nejen od důstojníků, nýbrž od každého vojáka. Individualism, tento princip vpravdě demokratický, uplatnil se ve světové válce, protože armády byly již orgánem celých národů. Gros armád tvořily masy rezervistů. Ústřední mocnosti a stejně Rusko byly právě proto poraženy, že ještě spoléhaly na tradice starého, aristokraticky vybudovaného mechanismu militaristického. Podle souhlasných úsudků vojenských kritiků světové války naši Spojenci měli tu výhodu, že se v jejich vojsku osvědčovala osobní iniciativa podřízeného důstojnictva a mužstva.

Končím v této souvislosti s uznáním francouzské mise vojenské, která nám od samých začátků vydatně pomáhala v budování naší domácí armády. Děkuju tu výslovně generálu Pellé a Mittelhausserovi.

Naším vojákům neděkuji, ale vyzývám je, aby ve svém úsilí o stále zdokonalování našeho vojska neúnavně pokračovali. Tím jsem už řekl, že to, co dosud vykonali, ochotně a rád uznávám. Konají, konáme všichni jen svou občanskou demokratickou povinnost.

*President T. G. Masaryk při defilé po přehlídce vojska v Praze na Invalidovně
v únoru 1922.*

President T. G. Masaryk při přehlídce posádky v Klatovech 3. května 1923.

ZÁKON ZE DNE 26. ÚNORA 1930
O ZÁSLUHÁCH T. G. MASARYKA

Národní shromáždění republiky Československé

usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

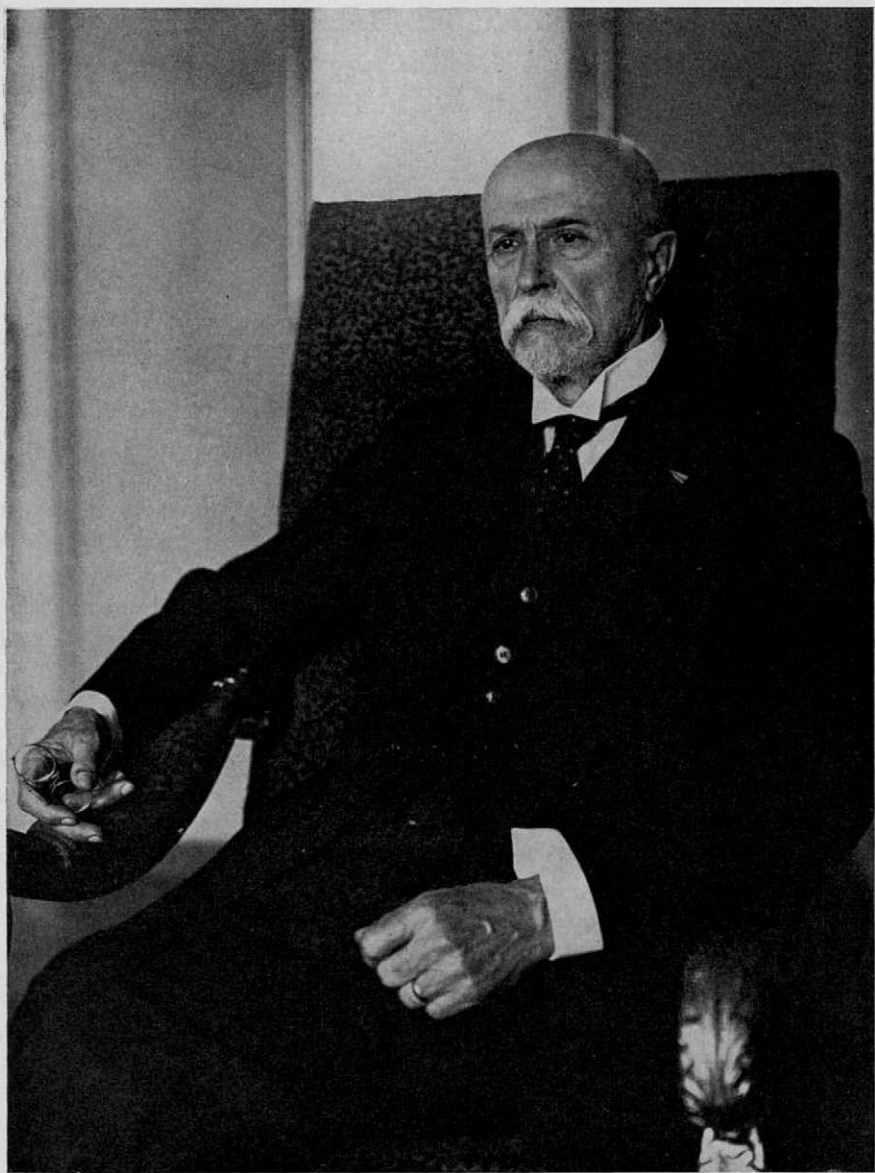
T. G. Masaryk zasloužil se o stát.

Výrok tento budiž na věčnou pamět vtesán do kamene

v obou sněmovnách Národního shromáždění.

§ 2.

Zákon tento provede vláda.

President Osvoboditel
TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK,
první prezident Československé republiky
a vrchní velitel čs. branné moci
v letech 1918—1935.

ARMÁDNÍ ROZKAZ

KE DNI 28. ZÁŘÍ 1934, 20. TĚMU VÝROČÍ VZNIKU

ČS. BRANNÉ MOCI

Dne 28. září 1914 vytvořili dobrovolníci České družiny v Kijevě na Rusi a rota „Nazdar“ v Bayone ve Francii první jednotky našeho zahraničního vojska. Okamžik, kdy první vojenský prapor znovu po staletích zavlál nad hlavami našich legií v zahraničí, jest historickým datem vzniku československé armády.

Zahraniční armáda vědomě navazovala na naši minulou vojenskou tradici, která pramenila z hlubokého národního a mravního přesvědčení, jež učinilo naše předky nepřemožitelnými v ochraně jejich svobody.

Bojovali jsme ve světové válce za národní, kulturní, hospodářské a sociální obrození především sebe samých, ale i jiných národů. Objevují-li se dnes tendence ohrožit tuto svobodu po případě i vyvoláním nové války, věřím ve zdravý rozum většiny těch, kteří jsou povoláni rozhodovat o osudech státu, že by rozhodli proti válce pro mír. Ale nade vše věřím Vám, vojáci československé armády, věřím ve Vaši lásku k republice a ke svobodě, věřím, že byste se stejnou statečností a obětavostí, s jakou jsme svobody dobyli, ji také ochránili. Vždyť tím jsme povinni i svým padlým druhům, na něž v dnešní jubilejní den v souhlase s celým národem vděčně vzpomínáme. Uhájíme jejich odkaz drahou krví vykoupený především prací v míru a pro mír, ale — bude-li třeba — bojem.

Lány, 18. září 1934.

BRADÁČ v. r.

T. G. MASARYK v. r.

President Osvoboditel T. G. Masaryk v kruhu deputace čs. armády u příležitosti oslav 20. výročí vzniku čs. branné moci na Lánech 28. září 1934.

DŮSTOJNÍK NENÍ POUZE UČITELEM VĚDOMOSTÍ, DŮSTOJNÍK MUSÍ BÝTI PRAVÝM VZOREM VOJENSKÉ ZDATNOSTI, VOJENSKÉ MUŽNOSTI, ZEJMENA MUSÍ BÝTI VZOREM V NEBEZPEČÍ, VE VÁLCE.

Z řeči ve vzdělávacím kurse pro důstojníky čs. armády 16. dubna 1919.

PRESIDENT REPUBLIKY DR. EDVARD BENEŠ
VYDAL V DEN ÚMRTÍ
PRESIDENTA OSVOBODITELE T. G. MASARYKA
TENTO

ARMÁDNÍ ROZKAZ:

Důstojníci, rotmistři, poddůstojníci a vojíni!

Budovatel a vůdce naší vojenské moci za války světové, první vrchní velitel československé branné moci, první prezident Československé republiky — PRESIDENT OSVOBODITEL TOMÁŠ G. MASARYK — zemřel.

Filosof a hlasatel demokracie a humanity a zároveň obránce práva i silou vojenskou, již v nejosudnějších chvílích dějin Evropy a svého národa a státu usilovně budoval a organisoval, po skončení své veliké životní dráhy a bohatě vyplněném životě, majícím málo sobě rovných ve světě, odchází. Byl to veliký voják života.

V nově budovaném československém státě stal se všemi uznaným duchovním a politickým vůdcem, který se pečlivě staral o plné zajištění naší státní bezpečnosti organisováním míru cestou mezinárodní dohody, ale současně pevnou rukou kladl základy dobré a zdátne československé armády, již připadá dnes těžký úkol obrany Československé republiky.

Prezident Osvoboditel T. G. Masaryk položil ideově i prakticky první základy pro tradice moderní československé branné moci, počínaje organisováním našich legií a pokračuje soustavným uskutečňováním dnešní naší moderní, opravdu demokratické armády. Z veliké životní praxe přenesl vzácné zkušenosti a veliké myšlenky do našeho armádního života. Chápal všechny jeho hybné síly, vytkl správně ono svrchované čestné místo, jež armádě v životě národa a státu náleží, rozuměl našemu vojáku a byl mu opravdovým rádcem i vrchním velitelem pro doby dobré i zlé. Byl vzorem železné síly vůle a osobní statečnosti, sebekázně, kritické zdrželivosti a míry ve všech věcech, a neúprosným vykonavatelem všech povinností, jež mu život uložil.

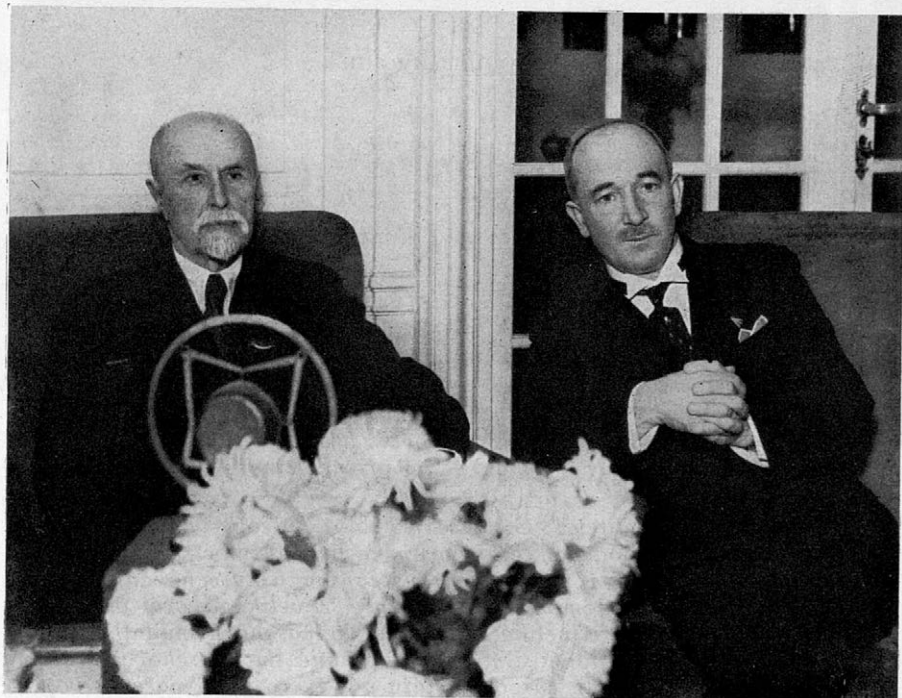
V československé armádě bude slavně žít památka velikého příkladu, aby československá branná moc, statečná a pevná, účelně organisovaná, vnitřně jednotná a technicky i duchovně vyspělá byla vždycky pevnou hrází a záštitou našemu státu, jenž počal slavnou periodu novodobého vývoje prezidentem Osvoboditelem.

Důstojníci, rotmistři, poddůstojníci a vojíni! Zemřel veliký voják T. G. Masaryk. Se ctí neste celým životem i prací památku svého prvního vrchního velitele a nikdy se jí nezpronevěřte ani v míru, ani v boji!

Praha, 14. září 1937.

MACHNÍK v. r.

Dr. EDVARD BENEŠ v. r.

President Osvoboditel T. G. Masaryk a jeho nástupce president republiky
Dr. Edvard Beneš na Lánech 18. prosince 1935.

ODEŠEL TVŮRCE NAŠÍ ARMÁDY

Ztráta, kterou oplakává celý náš národ nad rakví presidenta Osvooboditele T. G. M a s a r y k a, dotýká se tím bolestněji naší armády. Poměr Masarykův k armádě nebyl určen jen jeho funkcí hlavy státu a vrchního velitele branné moci. Naše armáda uctívá a bude uctívat v Masarykovi muže, který kladl základní kameny nejen k její organizaci, ale i k jejímu duchu.

Vedle ohromné práce politické a diplomatické, kterou Masaryk vykonával, rozhodly o obnovení naší samostatnosti především naše vlastní vojenské síly, které zasáhly do boje po boku Spojenců. Ty desetitisíce mužů, kteří šli jako příslušníci československých legií do boje na všech frontách světové války, byly vedeny Masarykovou myšlenkou a osobností, poslouchaly jeho hlasu, který jim ukazoval slavnou minulost a rýsoval novou, lepší organizaci Evropy. To, co nazýváme duchem legií, bylo především ovocem Masarykovy výchovy k opravdovosti a zodpovědnosti.

Masarykova péče o naši brannost však neskončila dobytím samostatnosti. Funkci vrchního velitele armády, která mu připadla jako prvnímu presidentu nově zbudovaného státu, chápal především jako úlohu buditele branného ducha v národě. Neopomenul žádné příležitosti, aby ukázal, že proti násilí, které nám nepřestává hrozit, musíme být připraveni bránit se i železem. Nesčetné jeho projevy o otázkách míru a války nepřestávaly obracet myšlenky našeho občanstva jednak k armádě jako nástroji naší obrany, jednak k mravní naší přípravě na všechny oběti, kterých by si obrana svobody vyžádala.

Jako věnoval v dobách předválečných největší díl svého úsilí zvýšení mravní úrovně v národě, tak obrací Masaryk v samostatném státě svou pozornost hlavně k otázkám morálních hodnot vojska v demokracii. Náš důstojník nachází v jeho projevech nepřebornou zásobu podnětů k přemýšlení o povaze své výchovné a velitelské práce. Neúnavně obrací pozornost velitelů všech stupňů k individualitě moderního vojáka, vojáka ve svobodné a demokratické zemi, nabádá k rozlišování mezi mechanickým drilem a autoritou důstojníka, který zaslouží toho jména, až dochází k požadavku uvědomělého vojáka, který ví, zač bojuje.

Masarykova soustavná činnost ke všem potřebám armády, ať se týkají její vnější organizace a výzbroje, nebo jejího ducha, klade především základ ke skvělé tradici, ve které úspěšně pokračuje dnešní vrchní velitel branné moci. Je to tradice demokratická, která brání, aby se armáda v nejmenším odcizila občanstvu, která činí armádu nejen předmětem pýchy a hrdosti občanstva, ale také spolehlivým nástrojem a vykonavatelem národní vůle. Za neustálého a pečlivého vedení T. G. Masaryka i jeho nástupce rozřešila si naše armáda jasně otázky národnostní i náboženské rovnoprávnosti, stala se pojítkem všech národnostních i třídních složek našeho obyvatelstva, nejpevnějším symbolem jednoty našeho státu.

Vedlo by daleko, kdybych chtěl vzpomínat všech velkých i menších problémů naší armády, při jejichž řešení se uplatnil vřelý Masarykův zájem o všechny potřeby obrany státu. Myslil právě tak na velké otázky zásadní, jako na materiální postavení vojáka a důstojníka, na velké problémy výzbroje a výcviku, stejně jako na detaily, jimiž se armáda přibližuje citění občanstva. T. G. Masaryk dovedl si však získávat i srdce vojáků a velitelů tím, jak se s nimi při každé příležitosti stýkal a zajímal se o jejich práci i život. Byl vojákům blízký také tím, že až do posledních chvil svého života dával přednost jednoduchému šatu vojenského střihu před každým jiným oděvem. V tomto šatě je také pochován.

V T. G. Masarykovi odešel našim vojákům veliký vzor bojovníka, který neustoupil ani před největším nebezpečím. Odchází muž, který ke svým nesmírným zásluhám o osvobození národa připojil mnoholeté úsilí o vytvoření a upevnění hodnot, kterých nezbytně potřebujeme, abychom si ubránili svou svobodu. Masarykův odkaz zůstane trvale zachován v ideových základech naší armády a naší národní brannosti. Jest na nás, abychom jej odevzdali těm, kterým se nedostalo štěstí žít v jasu velké Masarykovy individuality a jeho myšlenek.

President T. G. Masaryk při defilé po přehlídce vojska na Vypichu v Praze
28. října 1928.

MASARYK – PRVNÍ VOJÁK REVOLUCE

Odešel vůdce zahraničního odboje, velký voják revoluce, tvůrce a organizátor zahraničního vojska — prezident Osvoboditel.

Těžko uvěřit, že už není mezi námi ten, s nímž byl tak těsně spjat život národa za války, boj za svobodu a budování obnoveného státu.

Smutno je v celém národě a zvláště v legionářském bratrstvu, jehož byl spravedlivým vůdcem a dobrým, milovaným otcem.

Bylo mně dopřáno pracovat pod jeho vedením ve vojenských otázkách, v bojích za svobodu i při budování branné moci republiky. Často jsem se s ním stýkal. Rozmluva s ním byla pro mne vždy vážným poučením, z něhož jsem čerpal nové síly k další práci.

Chci vzpomenout dnes, čím byl Masaryk nám velitelům a vojákům v bojích za svobodu národa.

Sledujeme-li život presidenta Osvoboditele, vidíme stálý boj pravdy se lží, pořádku se zlořádem. Byl rytířem pravdy s heslem na štítě „Pravda vítězí“.

Jeho všestranná činnost se rozvinula v největší míře za války.

Pevně rozhodnut, s jasným plánem připraveným dlouholetou prací vstupuje v zápas s mocnou tehdy ještě říší rakousko-uherskou, podporovanou vojensky nejlépe připraveným Německem.

Jeden člověk proti nejmocnějším tohoto světa v boji za právo a spravedlnost svého podrobeného národa: tot Masaryk-voják.

Bojuje slovem i činem proti zastaralým, hrubou mocí získaným formám, které ničí a demoralisují jeho lid.

Není na pochybách, že svobody vydobudeme jen zbraní. Proto jeho první a největší starostí je postavit vlastní vojsko, aby ukázal světu, že jeho slovo provází v zápětí skutek. Seskupuje kolem sebe oddané lidi a burcuje všechny k boji za ujařmený národ.

Kouzlo jeho osobnosti podmaňuje — jeho hlas je hlasem svatým. Jeho volání není příkazem; je svědomím každého Čechoslováka. Zajatec v Rusku, stejně jak Čech v Americe a v jiných stranách světa cítí v jeho hlase, že si velká doba žádá jeho síl, osobních obětí, až života; přišel vyvolený vůdce, aby vyvedl národ z potupy a otroctví. Nelze oslyšet jeho hlas, nelze uhnout, svědomí nutí každého, aby šel.

A proto tak rychle rostly řady jeho bojovníků, aby splnily svou povinnost k národu. Jen lidé slabí a zbabělci nepřišli, ale těch si v řadách svých bojovníků ani nepřál.

Armáda je mu bezmezně oddána a pevně věří v jeho velké poslání. Jeho vliv na vojsko je bezprostřední, jeho autorita neomezená. Vojsko

koná všechno pod dojmem hodnoty a solidarity vůdce. Mravní hodnoty, dané Masarykem vojsku, vytvořily pevné duševní spojení vojáka s vůdcem, daly legiím sílu a vedly je k vrcholným úspěchům.

Byly to velké chvíle pro jednotky čs. vojáka na Rusi, v pohnutých dobách ruské revoluce, když je navštívil profesor Masaryk. Jeho osoba zachránila naše vojsko na Rusi před všeobecným rozkladem; bez jeho osobního vlivu byli bychom utonuli v moři nepořádku a bezprávi.

Zdolává všechny překážky, které se stavějí v cestu budování armády. Přesvědčuje spojence a odráží útoky nepřátelských sil, nám nepřejících.

Využívá plně úspěchu a vítězství čs. vojsk. Každá kapka prolité krve, každý obětovaný život přináší užitek velké osvobozovací akci.

Zadá největší vojenské úsilí, jehož potřebuje k své politické činnosti. Raduje se proto z vítězství u Zborova, které jako velitel oceňuje: „Zborovem zahájili jsme svou vojenskou akci, která nás postavila na roveň bojujícím spojencům.“ V době, kdy celý svět byl v boji, nemohli jsme se omezit na reklamace a deklamace. Svoje uznání legiím projevuje při každé příležitosti — miluje své vojáky a důvěřuje jim. Sám často říkával: „Nejšťastnějším jsem mezi vojáky!“

Nejlepším důkazem jeho lásky k vojákům a také největší ctí pro účastníky Zborova byla jeho poslední návštěva na oslavách 20. výročí Zborova. Jevil velký zájem o své „Zborováky“ a živě se mne na všechno dotazoval. Stále týž — starostlivý a milující otec — všemi milovaný tatíček Masaryk. Bohužel bylo to naposled.

Zahraniční armáda vedená svým velkým vůdcem a prodchnutá láskou k vlasti splňuje svůj úkol. Velká řada vítězných bojů na všech frontách světové války získává nám úctu a uznání všech spojenců.

Vítězství pravdy,
svoboda národa,
obnovený stát —

toť výsledek těžké, dlouholeté a usilovné práce Masaryka-Osvoboditele.

Věčná úcta a paměť velkému vojákovi revoluce, vrchnímu veliteli vojska — prezidentu Osvoboditeli!

SVĚTOVÁ SITUACE DONUCUJE NÁS MÍT DOBRÉ, BA VÝBORNÉ VOJSKO. MUSÍME OBSTÁT VOJENSKY. NEMLUVÍM MILITARISTICKY, ALE POCHOPIL JSEM, A PŘÁVĚ ZKUŠENOSTMI VÁLKY, ŽE NAŠE ARMÁDA MUSÍ ODPOVÍDATI VŠEM POŽADÁVKŮM VÁLEČNEHO UMĚNÍ.

Z listu k legionářům v den legií v říjnu 1920.

PRESIDENT OSVOBODITEL – VRCHNÍ VELITEL ARMÁDY

„T. G. Masaryk zasloužil se o stát“, praví zvláštní zákon ČSR. z r. 1935 a v tomto krátkém znění zákona, v té prosté větě o málo slovech jsou zahrnuty největší uznání a upřímná vděčnost národa velkému prezidentu Osvoboditeli.

Na nesmírné zásluhy presidenta Masaryka, jež si uvědomujeme v nej-různějších oborech a životních otázkách našeho státu, vzpomíná dnes znovu i československá armáda, neboť je mu vděčna za své duchovní základy a za svůj rozvoj.

Právě tak jako v době světové války byl profesor Masaryk pro vybudování co možná největšího našeho zahraničního vojska, byl jako prezident nového státu od počátku pro silnou a hodnotnou armádu, v níž viděl nejlepší záruku naší samostatnosti.

Ujímaje se podle ústavy funkce vrchního velitele branné moci již v prvním svém poselství formuloval linie programu republikánské demokratické armády a hned v prvních letech naší samostatnosti dal svou autoritu do služeb armádní konsolidace a formuloval i obsáhlými podněty brannost v národě a brannou politiku státu.

Prohlásil-li r. 1920 v svém proslovu k legionářům: „Světová situace nás donucuje mít dobré, ba výborné vojsko“, pečoval vždy o to, aby naše armáda opravdu byla takovým dobrým vojskem.

Návštěvami u různých útvarů, ve školách a kursech navázal praktický kontakt s armádou, pravidelným stykem s vedoucími činiteli armády, účasti při závěrečných cvičeních, přehlídkách a prostřednictvím své vojenské kanceláře udržoval tento kontakt po celou dobu svého nezapomenutelného působení ve funkci vrchního velitele branné moci.

Svémi četnými projevy za nejrůznějších příležitostí vytyčil armádě ideální duchovní a mravní směrnice a úzkostlivě bděl nad tím, aby vždy byla institucí opravdu demokratickou. Zhodnotil nutnost, účel a cíle brannosti, položil základy a poskytoval vždy účinnou podporu pro rozvoj branné moci našeho státu.

Pracoval pro uvědomělé zvojenštění našeho národního ducha a pro oživení české statečnosti, poukazuje na exponovanou situaci našeho státu, v níž branná schopnost je věcí národní cti a státní důstojnosti.

S velikým zájmem sledoval veškeré branné problémy státu, účinně zasahoval svými bohatými zkušenostmi a nesmírným rozhledem do řešení jich a dal mnoho vzácných podnětů k pracím, jichž realizace se dožívá-

me v posledních letech, mezi jiným i k propagaci brannosti, k branné přípravě národa a k zajištění hranic státu.

Je velmi těžko ocenit slovy veškeré zásluhy presidenta Osvoboditele o československou brannou moc tak, jak je cítí příslušníci armády v svých vděčných srdcích.

Československá armáda, která prožívá s celým národem nejsmutnější dny za celou dobu svého trvání, zachová vždy nehynoucí památku svému prvnímu vrchnímu veliteli a nezpronevěří se nikdy zásadám a ideálům, které jí dal do vínku.

President T. G. Masaryk sleduje průběh závěrečných cvičení u Kroměříže r. 1929.

PRESIDENT OSVOBODITEL A FRANCOUZSKÁ VOJENSKÁ MISE

Úloha vojenské mise bývá choulostivá. Řídké jsou případy, kdy mise splnila svůj úkol bez třenic. Francouzská vojenská mise v Československu je z těch privilegiovaných misí, jejichž bytí bylo bez chmur. Pátráme-li po tom, proč tomu tak bylo, shledáváme dosti složitý celek příčin. Jedna z nich však zasluhuje obzvláštní zmínky: autorita a osobní vliv presidenta Masaryka.

*

President Masaryk se vyjádřil pochvalně o francouzské armádě a o jejím důstojnickém sboru. Je jisté, že francouzský důstojnický sbor z roku 1919 nebyl bez chyb. Přece však snad skýtal pro utvoření mise v Československu určité výhody i mimo svou odbornou kvalifikaci, jejíž zhodnocení ponechávám jiným. Byl uchráněn, více než v jiných armádách, nebezpečí přílišné specialisace; všeobecné vzdělání bylo v něm na dosti vysokém stupni. Mimoto byl francouzský důstojník svou mentalitou pravděpodobně schopnější než jiní porozumět československému prostředí a přizpůsobit se mu. A šťastnou shodou osudu byl první náčelník mise, zesnulý generál Pellé, obdařen těmito vlastnostmi vynikající měrou.

Generál Pellé měl za své kariéry, obzvláště během války, příležitost získat určité zkušenosti z politických prostředí. Někdy o tom mluvil s příchutí hořkosti. A tu přichází do Československa s úkolem, který jej přivádí do úzkých styků s hlavou státu, u níž se setkává s vzácnou ušlechtilostí myšlenek a citů, s velmi bdělým smyslem pro potřeby národní obrany a s vynikající schopností postřehnout podstatu problémů, které se jí dotýkají. Netřeba se proto divit, že generál Pellé byl brzy získán presidentem Masarykem a že pak jeho oddanost k československému státu a jeho presidentu neznala mezí.

Presidentovi to bylo známo. Že někdy, rozmlouvaje o generálovi Pellé, říkal: „Náš milý Francouz-Cech“, je dosti příznačné u muže, který neplýtl poklonami.

Když odjížděl generál Pellé do Cařihradu, kde mu byl francouzskou vládou svěřen úřad „vysokého komisaře francouzské republiky“, napsal mu president Masaryk:

„Mé osobní city k Vám, pane generále, znáte; to přátelství, zesílené společnou prací, nepřestane Vaší změnou místa; naopak, chovám naději, že se naše shoda v názorech a zásadách i v budoucnu osvědčí.“

President poctil svým přátelstvím i nástupce generála Pellé, generála Mittelhaussera. Shoda v názorech a zásadách byla stejně dokonalá jako v minulosti. President byl náčelníkovi mise vždy spolehlivým vůdcem a jistou podporou.

*

Náčelník mise nebyl však jediný, na koho působil vliv presidenta Masaryka.

Důstojníkům mise vyslovil president několikrát slova uznání, obzvláště pak po tažení na Slovensku, kde bojovali po boku svých československých druhů. Presidentova uznání byla důstojníkům mise drahá, vážili si jich a byla jim mohutnou vzpruhou v další činnosti.

Rozšíření úkolů mise po bojích o Slovensko — rozšíření, o němž mám za to, že jeho uskutečnění je z velké části a snad úplně dílem presidenta Masaryka — bylo pro misi známkou znamenité důvěry, která nemohla zůstat bez ohlasu na její oddanost.

To však není všechno. V činnosti presidenta Masaryka za války a po ní, v projevech k armádě a k důstojnickému sboru shledávali důstojníci mise doktrinu národní obrany, krásnou a pevnou svými morálními podklady, jakož i pojmání úkolu hlavy státu — vrchního velitele, který se jim jevil blížek dokonalosti.

Když pracovali pod vedením takové hlavy státu o společném díle, jehož dějinný význam jim nešel, dospěli důstojníci mise — aspoň ti nejlepší — k tomu, že věc československou považovali za svou: přivlastek Francouz-Cech mohl jim být udělen stejně jako generálovi Pellé. Pochybují, že by se byl někdy podobný asimilační zjev udál v jiné vojenské misi ve službách cizího státu. Bylo by nesprávné a nespravedlivé připisovat zásluhu o to jediné presidentu Masarykovi. Jiné vysoké osobnosti, jiní činitelé význačně tu spolu působili: byly to obzvláště bratrské vztahy, které se utvořily od samého počátku mezi důstojníky mise a jejich československými druhy. Myslím však, že odpovídá pravdě, tvrdím-li, že vliv presidenta Masaryka měl převahu. Voják pocituje víc než kdo jiný radost a pýchu, může-li sloužit muži, u něhož shledal dary ducha a ctnosti, které tvoří pravého velitele.

*

Buď mi dovoleno dodat, pokud jde o mou osobu, že jsem se po mém soudu mnoho naučil, sleduje myšlenku a činnost presidenta Osvoboditele, rozhodně však zůstávám mu hluboce vděčen za to, že jsem získal ižší a vznešenější představy o povolení vojáka.

MASARYK – OPRAVDOVÝ ZNATEL VOJENSTVÍ A VZOR PŘEDSTAVENÉHO

President Osvoboditel T. G. Masaryk byl ústavním vrchním velitelem československé branné moci po 17 let. Pod jeho vedením se naše armáda tvořila a budovala. Masaryk nebyl však jen budovatelem, ale byl mladé armádě nade vše duchovním vůdcem, který dobře rozuměl jejímu vnitřnímu životu, ba cítil každý tep jejího života.

Jako filosof a sociolog a při tom politický praktik unikal do vojenských problémů úvahami rozumovými. Získával cenné zkušenosti, které mu umožňovaly, aby důkladně poznal duši vojákovu, zřízení a funkci armádní, neboť žil v Rusku v přímém styku s vojskem po tři čtvrti roku a podstatnou část své práce věnoval jeho organizaci. Mohl proto tvořit úsudky a závěry o vojsku z vlastní zkušenosti.

Každá skutečnost, a tedy i skutečnost života vojenského, se poznává nejen ze zevnějšíku, ale i z vlastního nitra. Pro toto poznávání měl Masaryk, třebaže byl filosof a hlasatel humanity, zvláštní subjektivní smysl, aby si o vojsku utvořil správné normy.

Masaryk byl svým životem veden k tomu, že o něm president Beneš mohl právem říci: „Byl to nejlepší voják“. A on jím byl v pojetí povinnosti, strohosti k sobě a neohroženosti vystavit se všemu riziku. S armádou sbližovalo Masaryka i jeho sportovní založení a osobní odvaha.

Masaryk svým velkým rozpoznáním toku historie definoval si úkol vojska jako politik reálný a bylo pro něho dalším logickým řešením, aby si určení vojska vřadil do svého ethického systému: Se vši vehemencí se obracel proti válce útočné (v pojetí politickém), avšak zřetelně a jasně hlásal právo války obranné. Určil to postuláty, jež jsou nám jeho odkazem vtesaným do žuly. Pro život a povinnost vojáka našel mravní zdůvodnění, kterým dal — způsobem přímo jedinečným — náplň opravdové lásky k vlasti.

Humanista a filosof Masaryk si tedy nevyvodil správné chápání vojenství jen z nutnosti, nýbrž měl k životu armády poměr daný soundělitostí k jejím úkolům a ideálům a na základě opravdového pochopení jejího vysokého účelu ve státě.

Ač politické, kulturní, hospodářské a jiné věci zaujímaly pracovní hlavu státu způsobem podstatným a ač v kanceláři presidentově důstojníci tvoří jen malý početní a pracovní zlomek, přece jen měl vojenský referát u Masaryka vždy své dobré místo. Bylo to nejen proto, že prezidentova prerogativa vrchního velitele má své zvláštní místo, ale též pro ten poměr opravdovosti, panující mezi vrchním velitelem a vojskem.

Masaryk se staral, aby takovýto srdečný a opravdový poměr byl též mezi armádou a národem. Chtěl, aby se ukazovalo, co armáda dovede, jak využívá vědeckých vymožeností, co konstruktivního už vybudovala. Protože si přál armádu vysoké vážnosti, chtěl, aby důstojník byl člověk širokého obzoru, celý muž a aby měl dobrý politický rozhled. K tomu problému se velmi často vracel a přinášel k němu náměty. A ležel mu na srdci i tehdy, kdy zahraniční situace význam armády tak pádně nezduřadňovala.

President Osvoboditel vycítoval správně podstatu a zvláštnost vojenského ústrojí. Působil tu konstruktivně vlastními přínosy, jak již jsem ostatně jinde měl příležitost širě povědět. Vojenskému organismu rozuměl, jako by byl vojákem z povolání. Tak mu bylo známo jednodušší jednání ve vojsku. Vzpomínám na případ z prvních let mé služby, kdy mi bylo uloženo, abych urovnal jistou služební osobní věc s vysoce postaveným důstojníkem. President mne poslal k němu, řka: „Jste přece vojáci! Mluvíte s ním o věci bez oklik, bez chytráctví, zpříma, jako voják k vojáku.“

Masaryk zásadně si vyhradil přijímání vojenských attaché a mluvil s nimi vždy o vojenských věcech. Stýkal se s nimi s jistou vojenskou srdečností. Svěrázná mentalita tvrdých mužů činu, vřadující se ukázněně do zvláštního tělesa vojska, byla jím dobře vycítěna a hodnocena. Proto se také osobně mezi vojáky (venku na zájezdech) dobře cítil a jeho styk s vojáky se nesl tónem srdečným.

President Osvoboditel byl svým vystoupením skvělý zjev, duševně přečníval okolí — obojí mu vytvářelo onen zcela přirozený odstup, jaký ve vojenské organizaci má mít představený.

Jako dlouholetý přednosta vojenské kanceláře, bezprostředního jeho pracovního vojenského orgánu, měl jsem to štěstí mít Masaryka za svého představeného. Často mi kamarádi z řad vojska dávali zvědavé otázky, zda duševní superiorita šéfa, jako je Masaryk, není vlastně tisnivá, zda neuvádí do rozpaků, nemate. Jiní uvažovali, že práce u něho vyžaduje prohloubeného studia mnoha jeho děl. K tomu bych řekl, že Masaryk byl představený vlidný, trpělivý, nemající ve službě rozmarů. Jeho postřeh byl soustředěn na to, zda referent je silný na vlastním poli. Okolnost, že duševně převyšoval, že nezažíval rozpaků mnoha představených pro nedostatek stanoviska v kterékoli věci, působila, že nevystupoval autoritativně, že se mohly u něho svobodně uplatňovat vlastní názory a Masaryk odůvodněný názor přijal a od jeho hájení předem neodradil. A tak právě Masaryk může být také po té stránce vzorem pro nás vojáky, aby představený nepodlamoval svobodu názoru, nezakládal si falešnou autoritu na bázi nebo neoprávněným herectvím.

Při tom si dovedl Masaryk vynutit práci velmi kvalitní. O práci si dělal úsudek vlastně velmi přísný. Výslovně zřídka kdy chválil a lichotivá slova nešla mu z úst. Jeho uspokojení a získaná důvěra se však cítily.

Vyřizuje úřední věci, zachovával Masaryk onu vznešenou přirozenost, a je pozoruhodné, jak dovedl vždy jít na kořen věci. Do jeho rozhodování se nevlučovalo nic postranního, a to mu právě dovoľovalo, aby vždy šel na to, oč šlo. Vyslechl laskavě se zájmem a bez únavy zprávu až do konce a potom jednou nebo dvěma větami vyňal z věci to podstatné.

Masaryk měl bystré pozorovatelské oko, aby viděl práci v armádě; při tom však nebyl shovívavý, a zjistil-li nedostatky, šel nekompromisně za nápravou. Nevázal se také ohledy, aby provedl zákroky velmi bolestivé. Když šlo o věc pokroku armády, dovedl být přísný, ale spravedlivý. K tomu uvádím jako příklad, kdy byl jednou nutný citelný osobní zákrok. Masaryk si vyžádal od dotčené osoby celý výklad jeho subjektivního nazírání na věc a uvažoval o něm.

Masaryk vedl na správnou cestu, dovedl učit a vychovávat. Z mnoha příkladů uvádím jeden. Byla mu předložena krátká soukromá studie s hrstí myšlenek o vojenství, kde se mluvilo i o jeho názorech. Z toho důvodu bylo třeba, aby ji schválil. President ji vrátil s užitečnými poznámkami a náměty vlastní rukou připojenými.

Konečně bezprostřední služba u Masaryka nám umožnila pozorovat to, čím Masaryk nade vše vynikal: opravdovou lidskostí. Je známo, že se lidé k němu utíkali o pomoc a právo. To však je zvláštní kapitola, o níž budou psát jiní a kde jde o záměrnou úlohu hlavy státu. U Masaryka se dalo vypožorovat, že toto své poslání významně cenil, že nikdo mu nebyl malý, méně významný. Měl vysoce jemný smysl, aby nedopustil křivdy, a každý takový případ byl pro něho případem svědomí.

Slavený, uznávaný, na vrcholu úřední hierarchie stojící zůstal člověkem nejen podle theorie své filosofie, ale především v životní praxi.

Soudím též, že ve službě nás posuzoval nejen podle výkonů a rozumových schopností, ale že pronikal i do záhybů srdce. Cenil zejména sílu charakteru.

Masaryk je po této stránce pro nás velitele československé armády vzorem představeného. Uměl s mírou a rozvážností vybírat prostředky působení. Kombinoval účelně trpělivost a laskavost s kritičností k výkonům, které se mu podávaly. Vedl a učil. Přivedl ke krajnímu vypětí rozumu a vůle, podřízené vychovával při tom k svobodě názoru a samostatnosti. Svým lidským zájmem o každého dovedl si získat lásku.

Bude zajisté nejlepším uctěním presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka, bude-li nám vždy zářivým vzorem všude a ve všem.

*President T. G. Masaryk na manévrech na Slovensku r. 1930 za přítomnosti
maršála Franchet d'Espereye.*

VE STYKU S PREZIDENTEM OSVOBODITELEM ZA VÁLKY

Redakce „Vojenských rozhledů“ mně prokázala čest, požádavši mne o příspěvek do zvláštního čísla, které bude věnováno osobnosti presidenta Osvoboditele z doby před světovou válkou, za války a po válce.

Krutý žal, jenž nás všechny postihl právě v okamžiku, kdy jsme doufali, že jej budeme vidět ještě dlouho žít obklopeného úctou a vděčností, způsobil, že bylo třeba ihned se dát do práce. Nebylo lze dlouho bát ani uvažovat. To, co mělo být studií, může být jen pouhým pohnutým a bolestným projevem úcty a stručným přehledem činnosti presidenta Masaryka, vyvíjené za účelem vytvoření čs. legií, jak jsem ji poznal, když jsem s ním byl ve styku.

★

Náraz bolesti má za následek oživení vzpomínek a mám živě v paměti 7. červen 1917, kdy jsem v Mohilevu viděl ponejprv presidenta při jeho návštěvě u ruského vrchního velitelství.

Již po několik měsíců se jednalo o jeho příjezd do Ruska, Již před revolucí několik ruských vysokých vládních osobností jej považovalo za žádoucí. Štefánik mně pravil, že anglické vyslanectví v Petrohradě zakročilo v únoru 1917, aby byl vyzván k cestě do Ruska.

Břežnová revoluce změnila situaci a způsobila všeobecný rozvrat; návštěva se stala zároveň snadnou a nezbytnou pro usměrnění československé akce a pro urychlené vybudování vojska, jež bylo tolik zpožděno oficiálním odporem.

President přijel do Petrohradu v polovici května 1917 a ihned navázal styky s ruskou vládou, jejíž všeobecné názory a koncepce o válce a revoluci byl nucen opravit. Tatáž práce byla nezbytná ve veřejném mínění, kde mnoho lidí proniknutých tolstojovskými ideami zavrhovalo boj proti násilí.

Pokusil jsem se bez úspěchu setkat se s ním během jeho krátkého pobytu v Petrohradě. Když jsem ho viděl 7. června, byl jsem překvapen jeho přirozeným vybraným chováním i prostou autoritou, jež z jeho osobnosti vyzařovala. Jak jsem častokrát uvedl, během několika minut člověk vycítoval jeho vysokou hodnotu.

V dlouhé rozmluvě vložil své zákroky u ruské vlády a u vrchního velitelství; žádal mně, abych pokračoval v své činnosti ve prospěch Československa, tak aby bylo zajištěno splnění slibů, jež mu byly učiněny. Věděl, že budu předem souhlasit.

Vyložil jsem mu své názory na situaci v Rusku; má prognosa, vzhledem k mým znalostem ruského lidu, zněla málo příznivě.

Pád carismu odstranil překážky, způsobené odporem různých členů vlády; nastaly však nové nesnáze; u socialistů jejich theoretickým odporem k malým národům a proto i k nezávislým národním vojskům. Kerenský byl v zásadě tohoto názoru, i když sliboval něco jiného; u bolševiků byl hlásán mír a odtud plynula nenávist proti všem, kdož chtěli bojovat, aby si vydobyli svobody; pokud běží o vojenské kruhy, vrchní velitelství nebylo jisto, co přijde zítra; v různých stupních bylo mnoho lidí, kteří si přáli podržet silné prvky, které by zesílily jejich málo pevná vojska; konečně dosud nezmizeli germanofilové. Bylo lze se domnívat, že nejpříznivějším činitelem byl všeobecný rozvrat, který umožňoval energickým vlastencům volnou činnost. Takový byl souhrn našich zjištění.

Práce, kterou konal prezident Masaryk, byla mnohostranná.

U Rusů osvětloval a přesvědčoval hlasitěji vládu i veřejné mínění; u Čechoslováků zajišťoval shodu a vytrvalou činnost, byl vedoucím, usměrňovacím a předvídavým orgánem; zároveň jeho vysoká duševní hodnota a pronikavý duch mu umožňovaly podávat bezpečné údaje i v otázkách technických.

Jeho popularita nebo lépe říkajíc synovská láska, kterou byl rychle obklopen, způsobovala, že jeho rady a návštěvy u vojska byly zvlášť úspěšné; jeho autorita zajišťovala shodu na kongresech a schůzích.

Impuls, který dal k tvoření československého vojska, lze posoudit podle toho, že se počátkem září z 1. brigády vytvořila úplná divise, zatím co (koncem července) byly postaveny čtyři pluky pro 2. divisi.¹⁾ Úspěch na frontě u Zborova a pevné chování Čechoslováků uprostřed rozvratu, který následoval po neúspěchu ofensivy Kerenského, ukázaly všem hodnotu tohoto vojska.

Jen přímí svědkové si mohou učinit obraz o obtížích plynoucích tehdy ze situace v Rusku i jinde. Uvádím příklad:

Dne 11. IV. 1917 bylo ujednáno s Paříží, že v transportech přicházejících z Archangelska mně bude vyhrazeno kromě 15.000 Rusů a Srbů, 15.000 až 20.000 míst pro bojovníky z Alsaska a Lotrinska (několik tisíc) a pro Čechoslováky, o jejichž postupném náboru jsem podal zprávu.

13. června uzavřel prezident Masaryk s p. Albertem Thomasem dohodu, která předvídala dopravu 30.000 čs. dobrovolníků na západní frontu. Bylo dohodnuto, že budu bdít nad jejím provedením.

K 20. červenci mne došla z Paříže směrnice, nařizující, že před Čechoslováky je třeba odvézt z Archangelska nejen 4.000—5.000 srbských posil, nýbrž i dvě srbské divise, které byly na rumunské frontě, a to pod tlakem Angličanů, kteří je chtěli dopravit do Soluně a postavit na místo anglického vojska, které mělo být dopraveno do Egypta. Mé protesty byly marné.

Protože počátkem listopadu bylo v jednom transportě z Archangelska asi 1.200 volných míst, generál Duchonin mně povolil, jako osobní projev

¹⁾ Armádní sbor byl sestaven po mém odvolání do Francie.

přízně při mém odjezdu, odeslat čs. oddíl, s nímž přijel do Francie kapitán Husák. A to bylo vše pro Českoslováky, přičteme-li ještě oddíl z Kišněva, vypravený dříve.

Teprve když uvážíme, že podobné obtíže vyvstávaly na všech stranách, můžeme spravedlivě ocenit dílo, jež vykonal Masaryk.

Vrátil jsem se do Francie koncem listopadu 1917 a stal jsem se spolupracovníkem Čs. Národní rady jako vrchní velitel armády. Styky s prezidentem Masarykem byly součástí prací rady; v té době byly velmi obtížné. V Rusku vyvstalo nejprve hnutí v Ukrajině a potom na Sibiři. Tak tomu bylo až do okamžiku, kdy společným rozhodnutím Národní rady a francouzského ministerstva jsem byl vyslán na Sibiř.

Při průjezdu Spojenými státy záleželo především na tom, abych od prezidenta Masaryka dostal potřebné údaje, tím více, že pro nedostatečné spojení byl prezident Masaryk jen nedokonale zpraven o mých funkcích a o mém poslání.

Po svém příjezdu do New Yorku jsem vyhledal Štefánika. 11. září 1918 jsem šel navštívit Masaryka do Washingtonu. To byla první z velmi četných našich rozmluv.

Nejprve, aby dobře vykreslil situaci, Masaryk načrtl vše, co se odehrálo v Rusku od mého odvolání: vybudování čs. vojska, jemuž pod rukou kladlo překážky vrchní ruské velitelství. Vysvětlil jsem chování Alexejevovo nebo Kornilovovo, ale nehájil jsem ani Brusilova, ani Kerenského.

Potom s usměvavou prostotou prezident Masaryk vylíčil tragické dny v Kijevě a v Moskvě a nebezpečí, jimž byl vydán; jednalo se o postoji k bolševikům, o neutralitě zachovávané v Rusku a za ústupu až do okamžiku, kdy bylo třeba se bránit.

Já zase jsem mu vyložil naše názory a naše uspokojení nad tím, že na začátku ústupu byla odmítnuta nebezpečná nabídka přejít do Rumunska. Postupný ústup k Tichému oceánu bylo lze provésti nesnadno, ale bylo to nejlepší řešení. Nebyla jistota, že konce bude dosaženo bez boje, ale cesta vykonaná v klidu měla také svou cenu. Tentokrát, jako při všech příštích setkáních, hlavním námětem byla sibiřská armáda a její stav, o němž prezident Masaryk uvažoval se shovívavým pochopením a s přesným smyslem pro hranice možnosti. Tento stav vyplýval z únavy a z okolí. Kázeň byla uvolněna; mohla však být znovu zavedena jen poněmáhlu. Uváděl jsem mu, co u nás udělal generál Pétain, soudě, že ozdravení může být toliko postupné a že kázeň ostatně je sice nezbytným prostředkem, ale nikoli sama o sobě účelem. S uspokojením zjišťoval, že jsem souhlasil s jeho názorem na hodnosti generála udělené při ústupu, atd. Zajímavým bylo pro mne zjištění, že tyto otázky byly řešeny stejným způsobem, ať o nich uvažoval filosof vysoké prozíravosti nebo zkušený odborník.

Rozmluvy pokračovaly v New Yorku, kde Masaryk prodlél od 13. do 15. Zúčastnil se jich Štefánik a vzhledem k jeho zdravotnímu stavu se často konaly v jeho pokoji. President vyslovil přání, abychom se co nejdříve odebrali k armádě, vzhledem k naléhavé nutnosti uvést ji do pořádku.

V těchto dnech i ve dnech, jež jsme potom ztrávili ve Washingtoně, mne překvapovala jedna věc, a to jeho srdečná prostota, spojená s vysoc-

kou inteligenci a prozíravým klidem, tón jeho řeči, který při diskusi zněl jako hlas profesora opravujícího shovívavě vývody svého žáka, a konečně dobrota, která pronikala v jeho způsobech. Láska, kterou k němu chovali vojáci, mu byla drahá a věděl jsem, jakou radost pocítil, když jsem 13. září na schůzi čs. kolonie v New Yorku řekl, že, byv přímým pomocníkem generála Joffra, byl bych hrdý, kdybych byl jedním z dětí presidenta Masaryka.

Uvedme ještě jeden příklad jeho prostoty: 15. září při návratu ze schůze pro potlačované národy, na níž si vzal slovo a na kterou jsem doprovodil na její žádost slečnu Olgu Masarykovou, když se členové čs. kolonie tísnilí kolem taxametru, v němž jsme všichni tři byli, pravil mně, abych se poněkud naklonil dopředu, kdežto on sám se skryl vzadu, aby dobře mohli vidět mou tvář, která jim byla neznáma.

Potom po krátkém pobytu ve Washingtonu jsem se vydal na cestu na Sibiř. V doprovodu slečny Olgy Masarykové přišel do hotelu dát mi sborhem. Tato poslední rozmluva potvrdila vše, co již dříve bylo řečeno o kázni, vnitřní organizaci sibiřské armády, atd. . . Kladl důraz na přísnou neutralitu ve všech směrech, a to při některých prohlášeních přikládaných Gajdovi, a varoval před antisemitismem. Ke konci opakoval, že je jist, že se co nejlépe zhostím svého úkolu a že Štefánik a já vykonáme velké věci. Jednou z nich, a to často velmi krušnou, byl návrat armády a Štefánik už zde nebyl. — Opustil jsem jej hluboce dojat.

Třebaže se opakuji, uvedu opět, že můj styk s ním po těchto několik dní mně vysvětlil synovskou lásku, kterou všichni k němu chovali. Zjistil jsem klidnou jasnost, s kterou pojednával o otázkách, a to i o těch, které mu dříve byly cizí, jako na příklad o vojenské technice, takže ani zkušený odborník nemohl nic proti jeho názorům namítat. Ani vytvoření čs. vojska na Rusi, ani jeho dlouhá Odyssea Sibiří by se nebyly uskutečnily, kdyby On nebyl býval jejich duší.

*

Při svém pobytu na Sibiři jsem byl ve spojení s p. dr. Benešem. Teprve v červenci 1920 při svém návratu do Evropy jsem opět vstoupil ve styk s presidentem Masarykem, když jsem přijel do Prahy, abych mu podal zprávu o svém úkolu. Zachoval jsem si živou vzpomínku na srdečnost, s níž mě přijal a kterou zdůraznil tak, že přišel až na nádraží při mém odjezdu.

Má choť, která mě tehdy doprovázela, byla neméně hluboce dojata jako já a při kruté zprávě o jeho smrti její bolest byla zrovna tak hluboká jako moje. Tuto skromnou poznámku si dovoluji, jen abych ukázal, že nebylo třeba dlouho vidět presidenta Masaryka, aby mu člověk věnoval a zachoval svou lásku.

26. září 1937.

VZPOMÍNKY

„Proto však, že se Prozřetelnost o nás a o svět stará, nevyplývá z toho fatalism nečinnosti, nýbrž optimism synergismu, přísné přikázání co nejúsilnější práce, práce pro myšlenku.“

T. G. Masaryk, „Světová revoluce“.

Již dávno prezident T. G. Masaryk vstoupil živý do dějin. 21. září, v den jeho národního pohřbu, pietně zdrželivý postoj všeho lidu ve smutku hlásal promoci presidenta Osvoboditele na legendárního hrdinu.

U katafalku, zbudovaného na čestném dvoře Hradu, prezident Edvard Beneš vyzdvihl ve své obdivuhodné řeči význačný relief filosofa. Jak se tento filosof, obklopený nimbem lidského bratrství, stal za světové války mužem činu a organisátorem legií a po světové válce státníkem a budovatelem národní obrany?

Takový je po našem názoru problém, daný podivuhodnou osobností presidenta Osvoboditele.

V prezidentu Masarykovi filosof nebyl na štěstí nikdy doktrinářský; pod tíhou událostí se změnil v realistického bojovníka, který vytušil hodinu národního vzkříšení. Neustálá myšlenková práce mu sloužila především ke kontrole předpovědí a vedla k uzrálým rozhodnutím. „Filosofie“, napsal již prezident dr. Edvard Beneš, „byla pro Masaryka něčím životním a praktickým“. A závěrem k jedné rozmluvě se spisovatelem Emilem Ludwigem prezident Masaryk pravil: „Můj obor je politika.“

Optimismus je v politice nejlepším prostředím pro velká rozhodnutí. U presidenta Masaryka byl optimismus druhou přirozeností: vysvětloval se prozřetelným uskutečněním jeho snu za světové války a nezničitelnou vírou v osud znovu zrozené vlasti.

Po triumfálním návratu do Prahy dne 21. prosince 1918 právě tento optimismus plný důvěry způsobil, že prezident Masaryk přijal beze stínu váhání francouzského generála Pellé za vrchního velitele ke zdolání útoku Bély Kuna na slovenské hranice (květen 1919). Tentýž optimismus způsobil, že v říjnu 1921 dal rozkaz k mobilisaci proti Budapešti, v době, kdy s organisací branné moci bylo sotva započato: Toto rozhodnutí bylo ze všech nejšťastnější, neboť zničilo poslední naději bývalého císaře Karla Habsburského na trůn.

★

V březnu 1921 prezident Masaryk těžce onemocněl. Na Hradě zavládlo úžasné pohnutí. Bohudík, krise byla velmi krátká; pevný optimismus presidenta Osvoboditele nabyl rychle převahy. Jakmile bylo uzdravení jisté, byl ministr národní obrany generál Husák povolán mezi

prvními k loži vzácného nemocného a byl jsem požádán, abych ho doprovodil. President odpočíval na malém nízkém loži; jeho obličej byl bledý a pohublý, ale jeho oči zářily intensivním životem a prozrazovaly silnou vnitřní energii. Když generál Husák vyjádřil naši radost nad tím, že jej shledáváme již v rekonvalescenci, odpověděl chladnokrevně: „Bah, tentokrát pro mne nebylo žádného nebezpečí. Jak bych mohl umřít teď, když mé dilo není ještě skončeno?“

A pravidelné čtrnáctidenní vojenské schůzky opět započaly v rozsáhlé presidentově knihovně na Hradě, vyplněné knihami na třech stěnách. K těmto schůzkám byli přizváni zároveň s novým ministrem národní obrany Fr. Udržalem i gen. inspektor J. S. Machar, generál Syrový a generál Čeček. President vyslechl hlášení s velkou pozorností, na jeho čele vyvstala uprostřed kolmá vráska; dával přesné otázky a s tužkou v ruce si činil poznámky do útržkového zápisníku. Lístky postupně odtrhával a na každém bylo nahoře napsáno jméno příslušného ministra a jeho resort.

V září 1922 chtěl president Masaryk být přítomen při prvních podzimních manévrech, které se konaly u Sedlčan. Sedě na nádherném hnědákovci, provedl přehlídku vojska. Tato pěkná podívaná ho přivedla do dobré nálady. Tenkrát ponejprv nosil proslulou čapku se stužkou v národních barvách. Seděl dobře v sedle, štíhlý a elegantní a ve svých 72 letech měl velmi záviděníhodnou jezdeckou postavu. Když ho při návratu z přehlídky upozornili, že tyto první československé manévry byly také prvními v Evropě od světové války, president odpověděl, že takový je rád věci a že republika nemá času nazbyt, aby ukázala, že její armáda je připravena bránit své hranice.

V letech 1922 a 1923 procházela organizace branné moci a rozpočet národní obrany tvrdou zkouškou; obě žily doslova jen díky presidentovým zákrokům a podpoře. Byla to doba ženevské pohodlnosti; spojenci obsadili Poruří a pražský parlament zcela poklidně odhlasoval braný zákon, který a priori předvídal postupné etapy zkrácení vojenské služby na 14 měsíců a postupné odzbrojení. Bez presidentových energických kroků by byl parlament rád usnul na měkké podušce tehdy ještě nektnutého prestiže Společnosti národů.

Myslím, že Masaryk nikdy nesdílel tyto přepjaté iluze. Jeho optimismus všude podporoval úsilí a snahu a nepopřál nikdy oddechu žádnému resortu. Pro demokracii tak vydanou nebezpečí s dvěma tisíci kilometry otevřených hranic, jak tomu je u Československa, tvoří politická pohodlnost nejistý stav a nebezpečné prostředí. Také president Masaryk mocně reagoval, věnuje vášnivou pozornost mravním hodnotám národa a vývoji kázně v armádě. Vojenská kázeň, jaké se snažil dosáhnout, měla pramenit z horoucího vlasteneckého nadšení, z národního ideálu a zvláště ze vzpomínky na obětovnost, již byly proniknuty čs. legie na všech válečných frontách. Prázdné formule nepružné kázně, již přežití a bez duše, měly být odstraněny. „A zase se odrakoušit!“

V pamětech presidenta Masaryka je obdivuhodná stránka o nemožnosti lidské předvídatosti při světové krizi a o shodě nenadálých okolností, která jediné umožnila vzkříšení československého národa. Ze

smyslu těchto slov vycitujeme nejen přísné vybidnutí státníkovo ke skromnosti, ale i hluboké přesvědčení presidentovo, že vítězství práva a československé obrození bylo dílem Prozřetelnosti.

Toto přesvědčení bylo pramenem optimismu presidenta Osvoboditele a k němu chtěl připojit vlastenectví a československý národní ideál. K šíření nové kázně mezi lidem určoval energické legionáře, kteří povstali na jeho zavolání na válečných frontách navzájem oddělených a beze spojení, kteří stvrdili před nepřáteli práva slavné tradice utlačovaného lidu a kteří splňující naděje presidenta Osvoboditele, se stali odvážnými nástroji národního osvobození.

President Masaryk choval stále k legiím ze světové války oddancu vděčnost: hluboce je miloval.

Buďme ujištěni, že defilé legionářů ze světové války před rakví presidenta Masaryka, jemuž dával rytmus sám ohlas jejich kroků, bylo nejdojemnějším okamžikem velkolepého obřadu 21. září. Jejich uniformy, pietně chované po 20 let, se znovu objevily, přiléhající k statným postavám; bylo to, řekl bych, mohutné vzkříšení legií sibiřských, francouzských a italských.

Jestliže, jak praví francouzský básník

„De l'autre coté des tombeaux
les yeux qu'on ferme voient encore ... ,*)

tato nejvyšší pocta měla velikost apotheosy a nic v tento den nemohlo působiti hlubším dojmem na nesmrtelnou duši presidenta Masaryka.

★

Filosof, pozorný k politickým zápasům zavrženého císařství, prožil ušlechtilé svůj život, čta ze všech knih; pod záštitou dlouhé světové války dal vyrůst osvobození svého lidu z hluboké brázdy, kterou vyoral; potom zasednuv ke kormidlu Československé republiky, mohl uvést ke konci svého života ve skutek přání svého božského mistra Platona... Jaký to zázračný sen a jak nevěřit v Prozřetelnost, když se takto projevuje v životě jednoho ze svých vyvolených!

V Paříži dne 10. října 1937.

*) „Ze záhrobí
zavřené oči ještě vidí...“

President T. G. Masaryk při prohlídce vojenské střelnice v Milovicích pozoruje
výbuchy střel z kanonu 4. května 1922.